

УДК 378:81'243

Потюк І. Є.*

**ПСИХОЛОГО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ
АНГЛОМОВНОЇ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ
НЕФІЛОЛОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ**

У статті схарактеризовано процес формування англомовної лексичної компетентності студентів нефілологічних спеціальностей як невід'ємний структурний компонент англомовної професійно спрямованої комунікативної компетентності з урахуванням психолого-педагогічних особливостей суб'єктів навчання. Виокремлено особливості функціонування процесів, які забезпечують реалізацію психологічних передумов для її результативного формування у студентів нефілологічних спеціальностей, – мислення, пам'яті та уваги. Також увага акцентується на важливості розвитку мотиваційної сфери особистості та наявності сприятливого психологічного клімату в студентському колективі та у площині відносин викладач-студент. Проаналізовано характерні для студентів нефілологічних спеціальностей види мовленнєвої діяльності, які й визначають рівень сформованості англомовної лексичної компетентності.

Ключові слова: англомовна лексична компетентність, англомовна професійно спрямована комунікативна компетентність, студенти нефілологічних спеціальностей, фахова лексика.

Одним із завдань, яке сучасне суспільство й держава ставить перед вищою школою, є поліпшення іншомовної професійної підготовки фахівців (англомовної зокрема), що своєю чергою вимагає активнішого впровадження психологічних знань у систему освіти і життя загалом. Особливого значення набуває англомовна професійно спрямована комунікативна компетентність (АПСКК) особистості – як комунікативна здатність, що сприяє налагодженню контактів з іншими людьми, здійсненню ефективної професійної діяльності та є характеристикою, що спрощує досягнення власної мети через результативне вирішення професійно спрямованих завдань.

Оскільки сучасний навчально-виховний процес спрямований на особистість того, хто навчається, методика навчання англомовного професійно спрямованого спілкування має враховувати певні психолого-педагогічні особливості, характерні для студентів, з метою визначення ефективних підходів, засобів і методів навчання для формування в них уміння комунікативно доцільного використання мовних засобів (у нашому випадку лексичних одиниць) із професійною метою.

Аналіз психолого-педагогічної літератури, присвяченої дослідженню вікових особливостей розвитку студентів як суб'єктів освітньої діяльності (Д. Богоявленський, М. Гордієнко, Н. Поспелов, М. Савчин, Д. Фельдштейн, М. Холодна), засвідчує, що вони значною мірою визначаються змінами в соціальній сфері. Головна увага психолінгвістів зосереджена на розвиткові мотиваційної сфери особистості: визначенні й формуванні світогляду, його впливу на пізнавальну діяльність і професійну реалізацію, а її розумовий розвиток полягає не стільки в нагромадженні вмінь і зміні деяких властивостей інтелекту, скільки у формуванні індивідуального стилю розумової діяльності, чому певною мірою сприяє використання новітніх технологій навчання.

Також слід пам'ятати, що студент може опанувати матеріал спеціальності на високому рівні, але в той же час недостатньо володіти іноземною мовою (ІМ), а тому потрібно створювати необхідні умови для підвищення АПСКК.

Мета статті – обґрунтувати основні психолого-методичні аспекти формування англомовної лексичної компетентності в сучасній системі освіти та схарактеризувати її особливості у змісті професійної підготовки майбутнього фахівця нефілологічного профілю.

© Потюк І. Є.

Значний інтерес для побудови системи навчання, яка сприяла б формуванню АПСКК, становить опора на позитивну мотивацію у вивченні мови, посилення ролі позитивної оцінки й заохочення студентів до активної самостійної освітньої діяльності (суб'єктно-діяльнісний підхід).

Процес навчання ІМ і формування навичок іншомовного спілкування ґрунтується також на інтелектуальному розвитку суб'єктів навчання й одночасно є його рушійною силою. Тому для формування англomовної лексичної компетентності особливе значення має єдність мови і мислення.

Одним із важливих аспектів психологічної діяльності в юнацькому віці є інтенсивне інтелектуальне дозрівання, провідна роль в якому належить розвитку мислення. Так, психологи, педагоги, методисти зазначають, що студенти негативно ставляться до стандартних форм роботи, які передбачають вирішення завдань, спрямованих на отримання заздалегідь відомої відповіді, потребуючи діяльності, що б стимулювала мисленнєві процеси.

Як стверджує М. Поспелов, більш складний зміст і методи навчання студентів вимагають високого рівня самостійності, активності, організованості, уміння застосовувати на практиці прийоми й операції мислення, яке стає глибшим, різнобічним і все більш абстрактним; у процесі ознайомлення з новими прийомами розумової діяльності модернізуються старі, що були опановані на попередніх ступенях навчання [3, с. 34].

Таким чином, результатом розвитку мислення студентів нефілологічних спеціальностей є пізнавальна самостійність у навчальній діяльності, що зумовлюється оволодінням різноманітними логічними операціями під час роботи з лексичним матеріалом – умінням порівнювати, виділяти головне, виявляти причинно-наслідкові зв'язки, аргументувати, протиставляти, трансформувати, робити узагальнення та висновки.

Ще одним компонентом структури інтелекту особистості є увага. Психолінгвісти (П. Гальперін; С. Рубінштейн; М. Холодна), урахувавши суперечності між стійкістю і нестійкістю уваги студентів, рекомендують викладачам будувати систему вправ таким чином, аби зацікавити їх, привернути їхню увагу; а для того щоб зосередити її на вивченні окремої теми, не переключатися часто з одного виду завдання на інший, – чергувати, модифікувати їх залежно від складності поставленої мети. Доцільною є постійна зміна умов спілкування, його контексту – місця, часу, простору, кількості співрозмовників, комунікативних ситуацій та ін. Отже, для мобілізації уваги та її концентрації вправі, спрямовані на формування лексичної компетентності, мають передбачати ефект новизни, бути особистісно зорієнтованими й містити ігрові моменти, забезпечувати ініціативність і креативність студентів нефілологічних спеціальностей при опрацюванні лексичного матеріалу.

Іншим компонентом, який впливає на формування цілісної структури інтелекту студента [1, с. 3-8], є пам'ять, обсяг якої збільшується. Основою запам'ятовування лексичного матеріалу стають виявлені логічні зв'язки, що тісно пов'язано з мовою і мисленням. Відбувається спеціалізація пам'яті, спричинена основними захопленнями студентів, їх намірами щодо обраної професії, а тому створення завдань на виокремлення смислових одиниць, побудову логічних зв'язків і закономірностей, проведення асоціацій забезпечують ефективне тренування й запам'ятовування лексичного матеріалу.

Значна роль у розвитку студента як особистості та фахівця відводиться спілкуванню як провідному виду діяльності (індивідуально-особистісне, стихійно-групове спілкування, що інтегрується в головний вид спілкування – соціально й професійно орієнтований [5, с. 182]). Як свідчить наш практичний досвід, у значній частині студентів не сформовано належним чином комунікативні навички і вміння, що негативно позначається на їхній соціальній адаптації в умовах нового колективу

та подальшій професійній реалізації. Саме тому провідним завданням навчання ІМ постає усунення тих чи тих комунікативних перешкод. У зв'язку з цим важливою складовою навчального процесу вважаємо усвідомлене, систематизоване вивчення фахової лексики (когнітивний підхід).

У контексті вивчення ІМ довготривала пам'ять використовується для зберігання лексичних одиниць і відповідної лексичної інформації, отриманої через навчання чи особистий досвід; короткочасна використовується для запам'ятовування відносно неважливої інформації в професійному аспекті; а робоча/оперативна пам'ять відповідає за власне використання отриманої лексичної інформації та адекватне застосування лексичних одиниць [6, с. 188].

Для ґрунтовнішого розуміння процесу формування англomовної лексичної компетентності у студентів нефілологічних спеціальностей за доцільне вважаємо схарактеризувати методичні аспекти, важливі з міркування свідомого засвоєння і використання фахової лексики.

Усі професійно спрямовані висловлювання студентів немовних спеціальностей у сфері професійного спілкування здійснюються у двох формах – усній та письмовій, а їх спільною характерною рисою є продуманість змісту того, що потрібно висловити, цілеспрямованість, інформаційна насиченість, некатегоричність висловлювання.

Згідно з дослідженням Л. Личко, типовими видами мовленнєвої діяльності є монолог: публічні звернення (виступи, повідомлення, інструктування, промови тощо), звернення до аудиторії (доповіді, звіти, презентації, лекції тощо) та інтерактивні види діяльності – діалог, полілог (обговорення, дискусії, бесіди, інтерв'ю, перемовини тощо), практична цілеспрямована кооперація (обговорення документа, обговорення події, презентація чи конференція, яка не виключає можливості запрошувати слухачів ставити запитання протягом виступу тощо) [2, с. 30].

Діалогічне мовлення характеризується як така форма взаємодії партнерів, що містить як обов'язковий компонент не лише адресність висловлювання, оскільки ця особливість властива і монологічній взаємодії, але й установку співбесідника/співбесідників (якщо це полілог) на комунікативну реакцію-відповідь, причому зміст висловлювання (діалогічної комунікації) може бути зрозумілий за умови інтерпретації всіх його лексично значущих елементів.

Зростаючі ділові та культурні взаємовідносини із зарубіжними країнами вимагають від фахівці володіння навичками ділового листування, яке, на наш погляд, є типовим видом писемної професійно спрямованої діяльності студентів нефілологічних спеціальностей. Воно характеризується дотриманням правил мовного етикету писемного мовлення й передбачає використання мовленнєвих кліше і розмовних формул для вираження комунікативних намірів та дотримання правил ввічливості для зменшення категоричності висловлювання.

Вивчення ІМ студентами нефілологічних спеціальностей ВНЗ спрямовано на оволодіння нею за професійним спрямуванням, а тому доцільним є ознайомлення студентів з автентичними матеріалами – оригінальними текстами з періодики, науковими статтями й доповідями, монографіями для отримання інформації, яка б доповнювала та поглиблювала навчальний матеріал, що опановують студенти у процесі вивчення профільних дисциплін.

Також в умовах усної мовленнєвої іншомовної комунікації питома вага відводиться інтерпретації інформації на слух, тобто глобальному, докладному, критичному сприйняттю й розумінню монологічних і діалогічних англomовних мовленнєвих повідомлень з професійної тематики. Студенти немовних спеціальностей мусять уміти опрацьовувати такі типи аудіотекстів: розповідь, опис, розмова, телевізійні новини, програма про поточні події, інтерв'ю, оголошення професійного спрямування.

Так, процес формування англомовної лексичної компетентності студентів нефілологічних спеціальностей як невід'ємного компоненту АПСКК здійснюється через навчання практично всіх видів мовленнєвої діяльності.

Різноманітність інтересів, формування профорієнтації роблять необхідним подальше посилення індивідуалізації навчання ІМ. Підвищення ж почуття відповідальності, свідомого ставлення до навчання відкриває значні можливості для організації самостійної роботи, для стимулювання потреби в самоосвіті. Самостійна робота над мовою має готувати студентів до самостійного вдосконалення рівня оволодіння ІМ, а саме: розвивати в них уміння працювати з довідковою літературою, іноземним текстом, технічними засобами тощо. Таким чином, більшої актуальності набуває поєднання індивідуальної, парної та групової роботи, де викладач постає в ролі партнера, організатора, режисера, сценариста і т. ін. [4, с. 232].

Викладач ІМ мусить пам'ятати, що спілкування на занятті не має зводитися тільки до використання лексичного матеріалу, який є лише формою вираження думки. Організація мовленнєвої практики має орієнтуватися на процес спілкування. Отже, викладач має використовувати на занятті інформаційно насичений матеріал, який спонукав би студентів до розв'язання комунікативних завдань з метою оволодіння фаховою лексикою. Потрібною є також розробка проблемно-логічних ситуацій, оскільки лише в процесі пошуку та відкриття нового знання утворюється механізм реалізації творчого мислення, потрібного для продуктивної діяльності студентів.

Таким чином, ми проаналізували й описали функціонування процесів, які забезпечують реалізацію психологічних передумов для ефективного формування англомовної лексичної компетентності студентів нефілологічних спеціальностей. Установили, що природна мотивація позитивно впливає на активність студентів у навчальній діяльності з формування англомовної лексичної компетентності. Також до цього процесу залучене мислення, що визначає схильність до логічного впорядкування і систематизації лексичного матеріалу. Висока концентрація уваги уможливорює ефективну роботу пам'яті, що у процесі формування англомовної лексичної компетентності істотно впливає на результативність, швидкість запам'ятовування і забування сприйнятої лексичної інформації. Також визначили, що на особливості професійно спрямованої міжособистісної комунікативної взаємодії студентів немовних спеціальностей впливає рівень сформованості англомовної лексичної компетентності, який під час навчання у ВНЗ підвищується за рахунок вправлянь у таких видах мовленнєвої діяльності, як монологічне й інтерактивне спілкування, ділове листування, читання професійно орієнтованої літератури та робота з аудіотекстами професійного спрямування. А виокремлення зазначених у статті форм і видів професійного спілкування стане основою для подальшої їхньої деталізації в контексті формування англомовної лексичної компетентності в майбутніх фахівців, що й буде проаналізовано в подальших дослідженнях.

Література:

1. Андриевская В. В. Возрастные особенности учебной деятельности старшеклассников на уроках иностранного языка / В. В. Андриевская // Иностранные языки в школе. – 1987. – № 6. – С. 3-8.
2. Личко Л. Я. Формування у майбутніх менеджерів-економістів англомовної професійно спрямованої компетенції в говорінні : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Личко Лідія Яковлівна. – К., 2009. – 257 с.
3. Поспелов Н. Н. Формирование мыслительных операций у старшеклассников / Н. Н. Поспелов, И. Н. Поспелов. – М. : Педагогика, 1989. – 151 с.
4. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах : підручник / кол. авторів під керівн. С. Ю. Ніколаєвої. – Вид. 2-е, випр. і переробл. – К. : Ленвіт, 2002. – 328 с.

5. Фельдштейн Д. И. Проблемы возрастной и педагогической психологии / Д. И. Фельдштейн // Избранные психологические труды. – М.: Международная пед. академия, 1995. – 368 с.
6. Abhakorn J. The implications of learner strategies for second or foreign language teaching / J. Abhakorn // ARECLS.– 2008. – № 5. – P. 186-204.

Потюк И. Е.

ПСИХОЛОГО-МЕТОДИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ФОРМИРОВАНИЯ
АНГЛОЯЗЫЧНОЙ ЛЕКСИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ СТУДЕНТОВ
НЕФИЛОЛОГИЧЕСКИХ СПЕЦИАЛЬНОСТЕЙ

В статье охарактеризован процесс формирования англоязычной лексической компетентности студентов нефилологических специальностей как неотъемлемый структурный компонент англоязычной профессионально направленной коммуникативной компетентности с учетом психолого-педагогических особенностей субъектов обучения. Выделены особенности функционирования процессов, обеспечивающих реализацию психологических предпосылок для ее эффективного формирования у студентов нефилологических специальностей, – мышление, память и внимание. Также акцентируется важность развития мотивационной сферы личности и наличие благоприятного психологического климата в студенческом коллективе и в отношениях преподаватель-студент. Проанализированы характерные для студентов нефилологических специальностей виды речевой деятельности, которые и определяют уровень сформированности англоязычной лексической компетентности.

Ключевые слова: англоязычная лексическая компетенция, англоязычная профессионально ориентированная коммуникативная компетенция, студенты неязыковых специальностей, профессиональная лексика.

Potiuk I. Ye.

PSYCHOLOGICAL AND METHODOLOGICAL ASPECTS OF THE FORMATION
OF THE ENGLISH LANGUAGE LEXICAL COMPETENCE OF NON-PHILOLOGISTS

The formation of the English language lexical competence of non-philologists as an integral structural component of the professionally directed English language communicative competence with regard to psychological and pedagogical features of learning has been analyzed in the article.

The article aims to determine the peculiarities of the processes that ensure the implementation of effective psychological preconditions for the formation of the English language lexical competence of non-philologists. Having analyzed and systematized the related literature, within the research framework such processes as thinking, memory and attention have been defined as the significant one.

Also the focus has been made on the importance of motivational sphere of personality and presence of positive psychological climate in the student group and in the teacher-student relationship. The kinds of speech activity of non-philologists which determine the level of development of the English language lexical competence (i.e., monological and interactive communication, business correspondence, reading professional literature and work with professional audio texts) have been characterized. Major psychological and methodical peculiarities of second language acquisition based on systematic teaching of the vocabulary of specific purposes have been described in the article.

The conducted research does not dip out all the aspects of the formation of the English language lexical competence of non-philologists. The perspective of further study lies in the profound analyses of a systematic improvement of the process of forming the English language lexical competence in a particular type of speech activity.

Keywords: English language lexical competence, professionally directed English language communicative competence, non-philologists, English vocabulary for specific purposes.